

POSITION

ERDOĞANS TYRKIET

Et dystopisk billede af samtidens politik

LEOR UESTEBAY

Da Retfærdigheds- og Udviklingspartiet (AKP) kom til magten i 2002, ønskede præsident Recep Tayyip Erdoğan at opnå fuldt medlemskab af EU, slutte fred med de kurdiske oprørere samt at udrydde fattigdom og social ulighed. Som det ser ud i Tyrkiet i dag, ville det være søgt at påstå, at disse mål er nået. Den politiske kommentator Kemal Can (2018) skriver, at den tyrkiske økonomi er på vej mod kollaps; inflationen stiger; børn udsættes for seksuelt misbrug; byer lider under voldsomme oversvømmelser som følge af elendige urbaniseringsspolitikker; og retssystemet er i stigende grad blevet et autoritært redskab, der bruges til at lukke munden på akademikere, journalister og politikere. Ifølge det ugentlige magasin *The Economist* (2018) har Tyrkiet bevæget sig væk fra Vesten i årevis: Landet er blevet mere højrøstet i sin islamisme, det kommer op at toppe med sine NATO-allierede, og det har forandret sig til et egentligt autokrati under præsident Erdoğan eller *Reis*, et kaldenavn, der betyder „leder“, og som har vundet indpas takket være hans tilhængere.

Erdoğan har fået nye, omfattende magtbeføjelser efter sin fuldstændige valgsejr den 24. juni 2018. Efter at have regeret landet i undtagelsestilstand siden 2016 er han nu blevet tildelt forfatningsmæssig ret til at udpege topembedsmænd, herunder ministrene og vicepræsidenten; til at intervenere direkte i landets retssystem; og til at opløse parlamentet efter eget forgodtbefindende. Undtagelsestilstanden eller *the state of exception* (Agamben 2005) er med andre ord blevet styreformen og normen i tyrkisk politik. I denne position vil jeg diskutere, hvordan Erdoğan skærper angst hos folk og instrumentaliserer dystopiske forestillinger for at kunne legitimere sin autoritære præsidentperiode i kølvandet på det fejlslagne kup i 2016. Befolkningen er hele tiden på vagt over for både indre og ydre fjender, og de er konstant foruroligede og lamslædede over fremmaningen af indre kampe, der angiveligt udgør en „trussel“ mod det nationale sammenhold, som Erdogans lederskab repræsenterer. I modsætning til traditionelle etniske og ideologiske

kløfter bygger man det „nye Tyrkiet“ på et ikonisk billede af lederen, der giver fysisk form til paternalisme, nationalism og religiøs tro.

Kuppet spørger

Carl Schmitt skriver: „Suveræn er den, der bestemmer over undtagelsestilstanden“ (2005:5).¹ Med „undtagelsestilstand“ refererer Schmitt til det rette øjeblik at træde uden for retsstaten af hensyn til offentligheden. Giorgio Agamben mener, at undtagelsestilstanden har erhvervet lovens magt frem for at indebære lovens ophævelse: „For så vidt som undtagelsestilstanden er ‘villet’, indleder den et nyt juridisk-politisk paradigme, under hvilket normen ikke kan skelnes fra undtagelsestilstanden“ (Agamben 1998:170). Han hævder, at de nazistiske koncentrationslejre eksemplificerer, hvordan midlertidige strukturer kan blive en integreret del af den normale juridiske orden. Roberto Esposito mener i det lys, at stramningerne inden for sikkerhedsliggørelse og grænsekontrol i dagens Europa er tegn på, at undtagelsestilstanden er blevet til norm, idet vor tids politik er besat af en „søgen efter sikkerhed i relation til truslen om terrorisme“ (Esposito 2008:147). Dette skifte indebærer en slags metadystopi, i hvilken den akutte diagnose af „en truende nutid“ er blevet en vigtig politisk teknologi, der bruges til at „undgå en apokalyptisk fremtid“ (Claisse & Delvene 2015:155), og i hvilken argumenter *med dystopi* bruges til at *skabe* en dystopi.

I en sådan sammenhæng markerer det fejlslagne kupforsøg i 2016 tærsklen til en ny epoke i tyrkisk politik. Regeringen erklærede undtagelsestilstand i hele landet; denne blev forlænget syv gange og omsider ophævet, efter at Erdogan blev genvalgt med større magtbeføjelser, hvilket gjorde, at undtagelsestilstanden kunne erstattes af endnu strammere lovgivningsmæssige tiltag. Under den to år lange undtagelsestilstand blev 80.000 mennesker anholdt, og omkring dobbelt så mange offentligt ansatte fyret. Udrejsningen og fængslingerne har ikke kun været rettet mod påståede tilhængere af Fethullah Gülen, den amerikansk bosatte prædikant, der beskyldes for at stå bag kupforsøget, men også mod journalister, akademikere, kurdiske aktivister og venstreorienterede. Omfanget af denne heksejagt strækker sig ud over landets grænser. I mindst 46 lande på fire kontinenter har Tyrkiet anlagt en aggressiv politik med henblik på at lukke munden på dem, der anses som fjender, og har angiveligt brugt Interpol som politisk redskab til at gå efter sine modstandere. Ifølge politologen Dana Moss udgør dette en international form for undertrykkelse, der i stadig større grad væves ind i den internationale orden (Schenkkan 2018).

De nye ændringer i den tyrkiske forfatning fører strammere tiltag med sig, eftersom Tyrkiet ifølge Erdogan stadig befinder sig i farezonen for et nyt

kupforsøg. Klummeskriveren Murat Belge hævder, at Erdoğan henleder vores opmærksomhed på indre og ydre trusler, hver gang han står over for en krise, og på den måde fjerner muligheden for at tolke situationen på en anden måde, end han ønsker. Ved G20-topmødet i 2017 kaldte Erdoğan den tidligere medformand for det prokurdiske Demokratiske Folkeparti (HDP), Selahattin Demirtaş, for terrorist og kædede ham sammen med det bevæbnede Kurdistans Arbejderparti (PKK). Han anklagede de anholdte menneskerettighedsaktivister, herunder lederen af Amnesty Internationals tyrkiske afdeling, for at have samme hensigter som kupmagerne. Som reaktion på den amerikanske regerings forhøjelse af tolden på stål, der skabte et voldsomt dyk i den tyrkiske lire, klandrede han USA for at forsøge at iværksætte et „økonomisk kup“ ved hjælp af sanktioner, valutakurser, rentesatser og inflation: „Vi siger til dem, at vi har gennemskuet jeres plot, og vi udfordrer jer!“ (Euronews 2018). Lederen af det ultranationalistiske MHP skrev på Twitter, at „Tyrkiet lider ikke under nogen økonomisk krise, men er under et kæmpe angreb“, og at han anser devalueringen af den tyrkiske lire for at være „en zionistisk sammensværgelse og en fortsættelse af kuppet i 2016“ (soL 2018).

Mens de lægger skylden på en række fjender og fremmaner den konstante mulighed for dystopiske fremtidsscenerier, hvis sådanne intriger får lov at udvikle sig uhindret, intensiverer Erdoğan og hans allierede den nationalistiske drivkraft og tvinger alle til ukritisk at tilslutte sig den samme diskurs og de normer, den udtrykker. Ifølge den prisvindende, tyrkiske forfatter Aslı Erdoğan, som blev fængslet for at være medlem af et rådgivende udvalg for den prokurdiske avis *Özgür Gündem*, har regeringen sandsynligvis ønsket at give tyrkerne besked på ikke at vise solidaritet med den kurdiske politiske bevægelse. Yurchak (2005) kalder resultatet af et sådant pres for „hypernormalisering“, en proces, hvori en autoritativ diskurs normaliseres, således at der i enhver sammenhæng kun er én virkelighed, der godtages. De normaliserede og fastlagte strukturer i denne diskurs stivner mere og mere, og de reproduceres i alle sammenhænge. For at kunne udfylde sin politiske funktion med at reproducere magten må den autoritative diskurs hævde at repræsentere den „objektive sandhed“. Kun et „overhoved“, som formodes at befinde sig *uden for* den ideologiske diskurs og besidde en *udefrakommendes* viden, kan lade den objektive sandhed „vise sig gennem ham selv“ (Yurchak 2005:10). Den objektive sandhed får med andre ord sin legitimitet fra „overhoved“figuren.

Under undtagelsestilstanden udviste „overhovedet“ Erdoğan mindre tolerance over for kritiske røster i medierne, fordi han påberåbte sig at ville beskytte „den objektive sandhed“. Flere end 130 medier blev lukket ned. Journalister blev sat i fængsel eller presset i eksil for at undgå hævnaktioner. Tusindvis af medieansatte blev arbejdsløse. Prokurdiske medier blev næsten helt udryddet. Siden april 2017

har alle sprogversioner af onlineencyklopædien Wikipedia være blokeret. Op til valget i 2018 blev en af Tyrkiets førende mediekoncerne, Dogan Media Company, solgt til en regeringsvenlig tyrkisk kæmpekoncern. Der er bred enighed om, at dette salg sandsynligvis vil begrænse de tyrkiske nyhedsmediers uafhængighed yderligere. Ifølge Ceren Sözeri, lektor ved Galatasaray Universitets Fakultet for Kommunikation, er „allestedsnærværende selvcensur“ et vigtigt resultat af denne udrensning. Hun mener, at journalister står over for et dagligt dilemma: Vil udgivelsen af denne artikel føre til forfølgelse, anholdelse eller det, der er værre? Er det risikoen værd at bringe denne historie? (Ögret & Ognianova 2018).

På de sociale medier er der begrænset mulighed for at give udtryk for ens holdning, idet man risikerer retsforfølgelse og hadkampagner. I paragraf 299 i den tyrkiske straffelov står der, at den, der fornærmer republikkens præsident, kan idømmes fængsel i op til fire år. Denne dom kan forlænges med en sjættedel, hvis fornærmelsen er sket offentligt, og med en tredjedel, hvis den er sket via pressen eller medierne. I 2016 blev næsten 3.700 mennesker retsforfulgt for at have „fornærmet“ Erdogan på de sociale medier (Deutsche Welle 2017). Den 1. januar 2017 delte en fremtrædende modedesigner ved navn Barbaros Şansal en video på de sociale medier. Her kritiserede han det tyrkiske samfund for at være ligeglæd med udrensninger, seksuelt misbrug, korruption og bestikkelse. Efter at være blevet deporteret til Tyrkiet fra Den Tyrkiske Republik Nordcypern blev han fysisk og verbalt angrebet i lufthavnen. Şansal blev løsladt fra fængslet i marts, men er sigtet for at have „fornærmet den tyrkiske nation“, hvilket betyder en strafferamme på et til tre års fængsel. Som et svar på det „økonomiske kup“ indfører den tyrkiske indenrigsminister nye juridiske tiltag over for posts på de sociale medier, som kommenterer dollarkursen og dermed „skaber et negativt billede af økonomien“ (Turkish Minute 2018).

Ikke engang ved at tie stille kan man undgå retsforfølgelse, for stilhed betyder ikke længere neutralitet, men at man stiltiende opponerer mod den „objektive sandhed“. Det nuværende politiske klima i Tyrkiet er præget af opdelinger i os-og-dem eller ven-og-fjende, hvilket tvinger hver enkelt borger til febrilsk at lufte sine regeringsvenlige holdninger og bevise sin loyalitet over for den gældende politiske diskurs. I januar 2018 offentliggjorde værterne på et tv-show en række navne på kendte, der på de sociale medier ikke viste nogen støtte til den tyrkiske indtrængen i Afrin, et kurdisk kontrolleret område i Syrien. En berømt komiker blev angrebet på Twitter, fordi hun sørgede over ofrene for jordskælvet i Alaska „i stedet for at græde over de tyrkiske martyrer“ (Cumhuriyet 2018a). Den prisvindende skuespillerinde Meltem Cumbul blev kritiseret for at poste udtrykket „Fred herhjemme, fred i verden“, som tilskrives Kemal Atatürk, grundlæggeren af den tyrkiske republik (Cumhuriyet 2018b). Sezen Aksu, én af de mest fremtrædende

og respekterede sangerinder i Tyrkiet, lukkede alle sine konti på de sociale medier efter at være blevet kritiseret for sin „stilhed“ (Habertürk 2018).

Opportunismens politik

Hvordan kan det være, at de tyrkiske vælgere, på trods af de forfærdelige følger, to års undtagelsesstand har haft på det skrøbelige tyrkiske demokrati, gik ind for at give Erdoğan større magt i valget i 2018? Ét svar er måske, at Erdoğan i et yderst stormfuldt politisk landskab, der er opdelt mellem sekularister, islamister, kurdere og tyrkere, er lykkedes med at indføre nationalism, religion og iværksætteri som politiske *instrumenter* snarere end som politiske ideer. I betragtning af antagelsen om, at indre og ydre kræfter – især i kølvandet på kupforsøget i 2016 – truer Tyrkiet, er nationalism blevet en vigtig diskurs for Erdoğan. Op til valget i juni 2018 mindede han også sine religiøse tilhængere om, at hans fald fra magten ville betyde et hovedtørklædeforbud i det offentlige rum og yderligere indskrænkninger af religiøs frihed. I tillæg til de politiske faktorer viser nylig forskning regeringens socioøkonomiske indflydelse på især de fattige i byerne. Ved at deltage aktivt i regeringspartiets lokalafdelinger opnår uuddannede og konservative kvinder adgang til bredere sociale netværk og offentlige ydelser (Doğan 2016). Selvom det AKP-ledede velfærdssystem har tendens til at distriбуere overførselsindkomster på et selektivt og ulige grundlag (Bahçe & Koç 2017), sætter de regeringsvenlige dele af lavindkomstgrupperne stadig pris på statens underhold og anerkendelse af deres konservative identitet. Almindelige borgere er, især via udviklingsprojekter i byerne, blevet inddraget i den spekulative økonomiske vækst, hvilket har givet dem lyst til at blive *self-made*-iværksættere. Erdoğan definerer alt dette som ikke-ideologisk politik, hvormed alt – selv en krise – kan gøres til en mulighed.

Ifølge Jane White (2013) støtter de nye muslimske nationalister i Tyrkiet den økonomiske globalisering og liberalism, men hænger dog samtidig fast i autoritære principper, intolerance og kvinde- og minoritetsfjendske kulturelle normer. I modsætning til de tyrkiske sekularister, som også går ind for en integrering af vestlige værdier, ønsker de nye generationer, der vokser op under Erdoğan, en begrænset og pragmatisk relation til udlandet. I 2008 mødtes Erdoğan med de tyrkiske studerende, der rejser til udlandet med et statsfinansieret legat for at tage en kandidatuddannelse. Han rådede dem til at fokusere på videnskaben, mens de var afsted, og undgå samvær med vesterlændinge, et samvær, han definerede som en overførel af „umoralitet“ (Hürriyet 2008). Ud fra dette synspunkt bør den nye „fromme generation“ i Tyrkiet (Lüküslü 2016) gøre brug af akademiske

og forretningsmæssige ressourcer i udlandet, men holde sig på afstand af det udenlandske samfund. Antropologen Tayfun Atay (2018) beskriver Erdoğans Tyrkiet som en „islamismens dystopi“, i hvilken religion ikke længere er kilde til optimistiske politiske programmer, visioner eller utopiske alternativer til det nuværende system. Atay pointerer, at Erdoğans tidligere lærermester, Necmettin Erbakan, var optaget af social og politisk forandring baseret på islam, mens Erdoğans motivation beror på et ønske om at opnå kontrol. I stedet for at beskæftige sig med „besværlige politiske programmer“ og ideologiske debatter giver Erdogan udtryk for sin politik ved hjælp af et håndtegn, der viser fire fingre og refererer til mottoet: „én nation, ét flag, én stat og ét moderland“ under ledelse af én mand.

Som de fleste populistiske ledere ser Erdogan verden som en „kampplads“, der berører alle livets domæner, og påstår, at Tyrkiet „bør sættes fri fra dets länker og regeres som en virksomhed“ (Sputnik 2015). Som én af Erdoganhs højest placerede rådgivere sagde: „Den hastige forandring i verden gør det parlamentariske demokrati utilstrækkeligt, eftersom den udøvende magt skal kunne tage hurtige og fleksible beslutninger“ (Anadolu Agency 2016). På denne formodede kampplads er tempoet på beslutningsprocesser vigtigere end anvendelsen af demokratiske midler i en bredere offentlig debat. Magten legitimeres således ikke via en social kontrakt om lige vilkår og muligheder for borgerne, men ved at tvinge borgerne til at bevise deres loyalitet over for den paternalistiske magthaver og til at kæmpe for egen vindning. Politik er dermed blevet bundet til én autoritær diskurs, som i alle domæner af livet fordrer statens „vedvarende indblanding (med anvendelse af tvang)“ (Fieschi, under udgivelse 2019).

Den seneste udvikling i Tyrkiet viser os en ny politisk æra, hvor det politiske centrum forsøger at undgå en mørk fremtid, der allerede findes tegn på her og nu, ved at gøre „forskellige bristepunkter og sårbarheder synlige“ (Gordin et al. 2010:6). Dette kan forstås som en indskrænkning af mulighederne for alternative utopier og en voksende ligegyldighed over for andre forestillingsverdener, intellektuelle debatter og sociale værdier. Enhver kompleks problemstilling oversættes til en „trusselslogik“, så vores fokus desperat kommer til at flytte sig fra fremtiden til et „sårbart nu“, der kræver „hurtige og voldsomme“ løsninger. Erdoganhs indgreb i det tyrkiske politiske landskab viser nøjagtig samme trend. Han opfatter politik som krigsførelse eller som en række muligheder for at vokse og ekspandere på bekostning af demokratiet og retsstaten. Hans magts legitimitet beror på en konstant undtagelsestilstand, der italesættes som en nødvendighed for at overvinde en række ubestemmelige „fjender“. Hans personlige autoritet kan ikke skelnes fra det nationale sammenhold, fra fromhed og velfærd; hans fald fra magten ville derfor føre til et altomfattende kollaps. Spørgsmålet er, om

Erdoğans Tyrkiet fortsat vil stå som undtagelsen, eller om det er forløberen til en dystopisk verdensorden.

Oversat fra engelsk af Astrid Grue.

Note

1. Medmindre andet er angivet, er alle citater oversat af forfatteren.

Litteratur

Agamben, Giorgio

- 1998 Homo Sacer, Sovereign Power and Bare Life (Meridian). Stanford, CA: Stanford University Press.
2005 State of Exception. Chicago: Chicago University Press.

Anadolu Agency

Hızlı karar alma başkanlık sistemiyle mümkün. <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskanligi-basdanismani-sener-hizli-karar-alma-baskanlik-sistemiyle-mumkun/518605>. Hentet 9. februar 2016.

Arman, Ayse

Aslı Erdoğan’ın cezaevindeki 136 günü, Hürriyet. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/asli-erdoganin-cezaevindeki-136-gunu-40329758>. Hentet 8. januar 2017.

Atay, Tayfun

İslamcılıkin “distopyası” Erdoğan, Cumhuriyet. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yazi_dizileri/1004771/islamciligin_distopyasi_Erdogan.html. Hentet 21. juni 2018.

Bahçe, Serdal & Köse, Ahmet H.

- 2017 Social Classes and the Neo-Liberal Poverty Regime in Turkey, 2002-2011. Journal of Contemporary Asia 47(4):575-95.

BBC Türkçe

Erdoğan yeni güvenlik stratejisini açıkladı: Sorunları kapiya dayanmadan çözeceğiz. <https://www.bbc.com/turkce/37703106>. Hentet 19. oktober 2016.

Can, Kemal

Her sey algidan, Cumhuriyet. http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1051149/Her_sey_algidan.html. Hentet 10. august 2018.

Cumhuriyet

Meltem Cumbul’dan Afrin paylaşımı! http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/911461/Meltem_Cumbul_dan_Afrin_paylasimi_Elestirilere_yanit_verdi.html. Hentet 23. januar 2018.

Oyuncu Gupse Özay'a sosyal medyada linc girişimi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yasam/911534/Oyuncu_Gupse_Ozay_a_sosyal_medyada_linc_girisimi.html. Hentet 23. januar 2018.

- Claisse, Frédéric & Delvenne, Pierre
 2015 Building on Anticipation. Dystopia as Empowerment. Current Sociology Monograph 63(2):155-69.
- Deutsche Welle
 Erdogan'a hakaret suçundan 3658 kişiye dava. <https://www.dw.com/tr/erdogana-hakaret-suçundan-3658-kisiye-dava/a-39476792>. Hentet 29. juni 2017.
- Doğan, Sevinç
 2016 Mahalledeki AKP. Parti İşleyışı, Taban Mobilizasyonu ve Siyasal Yabancılaşma. İstanbul: İletişim Yayıncıları.
- Esposito, Roberto
 2008 Bós, Biopolitics and Philosophy. Posthumanities series 4. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Euronews
 Erdogan: 'Kurla ekonomik darbe yapmaya çalışıyorlar. <http://tr.euronews.com/2018/08/18/erdogan-kurla-ekonomik-darbe-yapmaya-calisiyorlar>'. Hentet 18. august 2018.
- Fieschi, Catherine
 2019 The Age of Populism. Representation and its Discontents. Plymouth, UK: Agenda Publishing.
- Gordin, Michael D., Helen Tilley & Gyan Prakash (eds)
 2010 Introduction. In M.D. Gordin, H. Tilley & G. Prakash (eds): Utopia/Dystopia: Conditions of Historical Possibility. Pp. 1-18. Princeton University Press.
- Habertürk
 Sezen Aksu tüm sosyal medya hesaplarını kapattı. <https://www.haberturk.com/sezen-aksu-tum-sosyal-medya-hesaplarini-kapatti-1824759-magazin>. Hentet 5. februar 2018.
- Hürriyet
 Batının ahlaksızlığını aldık. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/batinin-ahlaksizligini-aldik-8092765>. Hentet 24. januar 2008.
- Lüküslü, Demet
 2016 Creating a Pious Generation. Youth and Education Policies of the AKP in Turkey. Southeast European and Black Sea Studies 16(4):637-49.
- Ögret, Özgür & Nina Ognianova
 A Year after Attempted Coup in Turkey, Media Landscape Purged of Critical Voices. Committee to Protect Journalists. <https://cpj.org/blog/2017/07/a-year-after-attempted-coup-in-turkey-media-landsc.php>. Hentet 13. juli 2017.
- Schenkkan, Nate
 How It Became a Threat to the Rule of Law Everywhere. Covcas bulletin. <http://www.covcasbulletin.info/?p=2867>. Hentet 29. januar 2017.
- Schmitt, Carl
 2005 Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- soL
 Bahçeli: Türkiye ekonomik krizde değil. <http://haber.sol.org.tr/turkiye/bahceli-turkiye-ekonomik-krizde-degil-245457>. Hentet 15. august 2018.

Sputnik Türkiye

Erdoğan: Türkiye, anonim şirket gibi yönetilmeli. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201503151014435942/>. Hentet 15. marts 2015.

The Economist

How Much to Worry about Turkey's Turmoil. <https://www.economist.com/leaders/2018/08/18/how-much-to-worry-about-turkeys-turmoil>. Hentet 18. august 2018.

Turkish Minute

Turkey Investigates 346 Social Media Accounts over Comments on Economy. <https://www.turkishminute.com/2018/08/13/turkey-investigates-346-social-media-accounts-over-comments-on-economy/>. Hentet 13. august 2018.

White, Jenny

2013 Muslim Nationalism and the New Turks. Princeton studies in Muslim politics. Princeton: Princeton University Press.

Yurchak, Alexei

2005 Everything Was Forever, Until It Was No More, The Last Soviet Generation (Information). Princeton, NJ: Princeton University Press.